

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΜΟΝΤΗ

Μέρος Α΄

Ἡ παρούσα μελέτη σκοπεῖ στό νά ἀναδείξει τά στοιχεῖα πού καθορίζουν τήν ἐνασχόληση τοῦ ποιητῆ Κώστα Μόντη μέ τή σφαῖρα τοῦ μεταφυσικοῦ. Δύο διευκρινήσεις προοιμιακές εἶναι, νομίζω, ἀπαραίτητες, προκειμένου νά κατανοηθεῖ ὁ χῶρος, μέσα στόν ὁποῖο θά κινηθεῖ ἡ ἐργασία αὐτή. Πρῶτα, ὁ ὀρισμός τῆς ἔννοιας τοῦ «μεταφυσικοῦ». Σ' αὐτήν δέν ἐντάσσεται μόνο ὅ,τι ἀνήκει στή σφαῖρα τοῦ οὐράνιου κόσμου (τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἀγγέλων), ἀλλά περιλαμβάνεται, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, καί κάθε εἶδους ἀναφορά στήν καθημερινή βιωτή τῶν κατ' ὄνομα χριστιανῶν, στό περιεχόμενο τῶν αἰτημάτων τῆς Θείας Λειτουργίας, καθώς ἐπίσης καί στό ὀριακό τέλος τῆς ζωῆς, τόν θάνατο, στόν ὁποῖο συχνά ἐπανέρχεται ὁ ποιητής στό ἔργο του. Γιά τήν παρουσία καί ἀπουσία τοῦ Θεοῦ θά ἦταν ἀναγκαῖο νά ἀναφερθεῖ ὅτι οἱ καταστάσεις αὐτές δέν ἀφοροῦν τήν θρησκευτική - ὑπαρκτική τοποθέτηση τοῦ Μόντη, ἀλλά ἐρμηνεύουν τήν ἀποδοχή ἢ τήν ἀπόρριψη τοῦ θείου ἀπό τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο ἢ τούς ἀνθρώπους, πού ἔχει κάθε φορά κατά νοῦν ὁ ποιητής.

Γιά σκοπούς μεθοδολογίας ἡ μελέτη αὐτή χωρίζεται σέ ἐπιμέρους ἐνότητες, στίς ὁποῖες παρατίθενται ἀποσπάσματα ποιημάτων, ἔτσι ὥστε ὁ λόγος νά εἶναι παραστατικός καί ὁ ἀναγνώστης νά ἔχει στή διάθεσή του αὐτούσιο τό ποιητικό κείμενο. Γιά τή συγγραφή εἶχαμε ὑπόψη τίς συλλογές «Στιγμές» (1958), «Ποίηση τοῦ Κώστα Μόντη» (1962), «Γράμμα στή μητέρα καί ἄλλοι στίχοι» (1965), «Ἐξ ἡμερτῆς Κύπρου» (1969), «Ἐν Λευκωσίᾳ τῇ...» (1970),

«Καί τότ' ἐν εἰναλίῃ Κύπρῳ» (1974), «Πικραινόμενος ἐν ἑαυτῷ» (1975), «Κύπρος ἐν Αὐλίδι» (1976), «Κύπρια εἰδώλια» (1980), «Μετά φόβου ἀνθρώπου» (1982), «Ἀντίμαχα» (1983), «Ὡς ἐν κατακλειδί» (1984), «Ἐπὶ σφαγὴν» (1985), «Ὑπὸ σκιάν» (ἀνέκδοτα), «Γράμμα στή μητέρα καὶ ἄλλοι στίχοι» (1965), «Δεύτερο γράμμα στή μητέρα» (1972) καὶ «Τρίτο γράμμα στή μητέρα» (1985)¹.

Ποιητικές ἀναφορές γιὰ τὸ Θεό.

Ὁ ποιητής, μὲ τὴν πλούσια ὁμολογουμένως φαντασία του, περιγράφει, μὲ κριτική περισσότερο διάθεση, τὴ σχέση τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ δημιουργήματά Του, τόσο τὰ λογικά, τοὺς ἀνθρώπους, ὅσο καὶ μὲ τὴν ὑπόλοιπη κτίση. Εἰδικότερα ὁ Μόντης κάποιες φορές γίνεται καυστικός στὴ θεώρησή του αὐτή, κρίνοντας γιὰ παράδειγμα τίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸ Θεό ὡς ὑστερόβουλες. Στὴν προσπάθειά του νὰ περιγράψει τὴ στάση τοῦ Θεοῦ ἔναντι τῶν πιστῶν ἀνθρώπων, δέν εἶναι λίγες οἱ φορές πού ἡ ποίησή του φτάνει σέ σημεῖα ἀπαράμιλλης τέχνης καὶ τὸν καθιστᾷ μοναδικό μάστορα τοῦ γραπτοῦ λόγου. Βεβαίως δέν θὰ πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ κανεὶς στό Μόντη τὸν ὠριμασμένο θεολογικὸ στοχασμό. Καὶ αὐτό εἶναι ἀναμενόμενο, ἀφοῦ ἡ σκέψη του κινεῖται ἐλεύθερα, μακριὰ ἀπὸ συγκεκριμένους θρησκευτικούς προσανατολισμούς. Ἔτσι στό πρῶτο ἀπὸ τὰ δύο πολὺ σύντομα - λακωνικά, θὰ ἔλεγα - ποιήματά του, τὸ «Ἐκ Θεοῦ Ι'», γράφει:

«Νά μὴν ἀκούω ἐκεῖνο τὸ ἔτι δεόμεθα'.

Νά μὴν τὸ ξανακούσω»².

Καὶ στό δεύτερο, τὸ «Ἐκ Θεοῦ ΙΙ'», σημειώνει:

«Τουλάχιστο μὴ μέ ἐνοχλεῖτε μέ τοὺς ψαλμούς σας»³.

1) Στὴν παροῦσα μελέτη χρησιμοποιοῦμε τὴ συνολικὴ ἔκδοση τῶν ποιητικῶν συλλογῶν τοῦ Κώστα Μόντη, Ποιήματα, τ. Α', Λευκωσία 1975.

2) Πικραινόμενος ἐν ἑαυτῷ, Λευκωσία 1975.

3) Ὁ.π. Στὸ ἴδιο πνεῦμα κινοῦνται καὶ ἄλλα ποιήματά του. Βλ. ἐνδεικτικὰ στὴν ποιητικὴ συλλογὴ «Κύπρια εἰδώλια» (1980) τὸ ποίημα «Περὶ Θεοῦ» καὶ «Θεὸς πρὸς Ἰησοῦ».

Ὅπως θά γνωρίζει ὁ φίλος ἀναγνώστης, ὁ Μόντης ἔχει χαρακτηριστεῖ ὡς σωκρατικός φιλόσοφος. Καί αὐτός ὁ χαρακτηρισμός ταιριάζει ἀπόλυτα μέ τά δυό ποιήματα πού προηγήθηκαν. Λίγες, περιεκτικές λέξεις καί τά ὑπόλοιπα ἐπαφίενται στόν φιλόμουσο, πού θά πρέπει μέ τή σκέψη του νά ἀναζητήσει τά ἐλλείποντα. Τεχνοτροπικά στό σημεῖο αὐτό ἡ ποίηση τοῦ Μόντη θυμίζει αὐτό πού ἐκπροσωπεῖ ἡ ἀφηρημένη ζωγραφική στό χῶρο τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν. Ἀφαιρώντας τά περιβλήματα καί μέ μόνο κύριο κορμό τήν οὐσία, ὁ ποιητής καθώς καί ὁ ζωγράφος ἀφήνουν τό θαυμαστή τῶν ἔργων τους νά προσθέσει τά ὑπόλοιπα.

Στά «Ἀντίμαχα» του, ἐμπνεόμενος ἀπό τή σύναξη στό ναό γιά τή θεία λειτουργία, θά γράψει λιτά καί ἀπέριττα:

«Ὅταν τελειώσει ἡ λειτουργία,

Ἐλᾶτε στό προαύλιο νά τό κουβεντιάσουμε.

Ὅταν τελειώσει ἡ λειτουργία,

Θά σᾶς περιμένω στό προαύλιο νά τό κουβεντιάσουμε»⁴.

Ἐδῶ θά πρέπει νά ἐστιαστεῖ τό ἐνδιαφέρον στήν προσωπική πρόσκληση πού ἀπευθύνει ὁ Θεός στούς προσευχόμενους πιστούς, μέ τό ρῆμα στό μελλοντικό χρόνο: «Θά σᾶς περιμένω». Ἐνδεχομένως ὁ ποιητής θά εἶχε ὡς προσλαμβάνουσες τίς παραστάσεις τῶν συγκεντρωμένων πιστῶν στίς αὐλές τῶν ἐκκλησιῶν μετά τό τέλος τῆς θείας λειτουργίας, ὅπου, μεταξύ διανομῆς κολλύβων καί κεραστικοῦ ποτοῦ, τίθενται καί συζητοῦνται σέ πνεῦμα φιλικό διάφορα τρέχοντα προβλήματα τῆς κοινότητος ἢ ἐνορίας, στήν ὁποία αὐτοί ἀνήκουν.

Ὁ Ἰησοῦς στήν ποιητική δημιουργία τοῦ Μόντη.

Ἡ θεανθρώπινη μορφή τοῦ Χριστοῦ «παρελαύνει» μέσα ἀπό μιά σειρά ποιημάτων τοῦ Μόντη, στά ὁποία παρουσιάζεται μέρος

4) «Ἀντίμαχα» (1983).

τοῦ ἔργου πού εἶχε ἐπιτελέσει κατά τή διάρκεια τῆς ἐπίγειας παραμονῆς Του στή γῆ. Ὁ στιχουργός δέν παραλείπει μέ τίς διεισδυτικές παρατηρήσεις του νά ἀναφέρεται καί στίς πολύ ἀνθρώπινες, παιδικές κυρίως, στιγμές Του καί μέ τήν πλούσια φαντασία του νά Τόν παρουσιάζει μέ τόν ὑποτιθέμενο παιδικό Του φίλο νά παίζει κρυφτό ἢ νά κουβεντιάζει γιά διάφορα θέματα τῆς ἡλικίας Του.

Σέ ἄλλα ποιήματά του ὁ ἴδιος ὁ Μόντης, τρόπον τινά, κάνοντας δεύτερες σκέψεις, ἀναρωτιέται ἂν οἱ ἀναφορές του ἀνταποκρίνονται στήν πραγματικότητα ἢ ἂν ἀπλῶς εἶναι ἀποκύημα τῆς δικῆς του φαντασίας. Ἡ σκέψη τοῦ ποιητῆ στίς περισσότερές του συνθέσεις εἶναι ἐπηρασμένη ἀπό τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ πού ἔχει σχηματισμένη στό μυαλό του κάθε χριστιανός. Λεπτομέρειες τοῦ κηρυκτικοῦ ἔργου ἢ τῶν θαυμάτων Του ἀφήνουν τόν ποιητή ἀδιάφορο.

Ἔτσι, ἐξαίροντας τό θεϊκό μεγαλεῖο τοῦ Θεανθρώπου, ὁ Μόντης θά σκιαγραφήσει μέ τό γνωστό ἀφαιρετικό του λόγο τό Χριστό ὡς ἐξῆς:

«Τό βλέμμα του συγκέντρωνε τούς ὀρίζοντες στό σημεῖο.

Ἡ πορεία του διαχώριζε τούς ἀγρούς.

Κι ἀνάλυε τό νερό στά συστατικά του»⁵.

Ὅπως ἀποκαλύπτεται μέσα ἀπό τή σύνολη ποιητική του παραγωγή, ὁ ποιητής τῆς Λευκωσίας εἶχε μιᾶ ἀφοσίωση, μέ τήν κυριολεκτική ἔννοια τοῦ ὅρου, στά ἐγγονάκια του. Πολλές φορές συνθέτει ἕνα πρῶτο ποίημα καί στή συνέχεια παραλλαγμένες μορφές του, γιά νά ἐξωτερικεύσει μέ μιᾶ ἄλλη σειρά λέξεων τά ἴδια αἰσθήματα ἀγάπης καί στοργῆς σ' αὐτά. Κινούμενος στό πνεῦμα αὐτό, ἀρκετές φορές θά ἀνατρέξει στήν παιδική ἡλικία τοῦ Χριστοῦ καί θά «κτίσει» τή μορφή Του πάνω σέ προσλαμβανούσες - προσφιλεῖς στόν ἴδιο, λόγω τῶν καλῶν σχέσεών του μέ

5) «Στιγμές» (1956).

τά παιδιά - παραστάσεις. Κάπως έτσι βλέπει ποιητικά τόν Ἰησοῦ
στά πρῶτα παιδικά Του χρόνια:

**«Τὴν παιδική του γειτονιά ἀναζήτησα πρωτίστως
νά τόν δῶ νά κρατᾷ τὴν μητέρα του ἀπ' τό ροῦχο,
νά τόν δῶ νά παίζει κρυφτό μέ τὰ γειτονόπουλά του»⁶.**

Καί σέ μιά ἄλλη ποιητική του στροφή θά ἀναφερθεῖ σέ ὑπο-
θετικό παιδικό Του φίλο, θέτοντας τό ἐρώτημα:

**«Ποιός ἦταν αὐτός πού δέν τόν εἶπε Διδάσκαλος;
Ποιός ἦταν αὐτός πού δέν τόν φώναξε μέ τό μικρό του ὄνομα;⁷**

Καί ἄλλου, ἀμφιβάλλοντας κάπως γιά τὴν ὀρθότητα τῶν παρα-
τηρήσεών του αὐτῶν, σημειώνει:

**«Ἐλπίζω νά μὴν εἶναι δημιουργήματα τῆς φαντασίας μου
ὅσα λέω γιά τόν παιδικό Σου φίλο.**

Πρέπει νά εἶχες ἓνα παιδικό φίλο δέν εἶναι;»⁸

Αὐτές τίς «προσφιλεῖς μνημες»⁹ κατὰ τόν ποιητὴ - τίς ἐμπειρίες
δηλαδή τῆς παιδικῆς Του ἡλικίας - κουβάλησε ὁ Χριστός καί ὅταν
ἀργότερα ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ μαζί μέ τόν Πατέρα Του.

Ἀσφαλῶς στό ὀπτικό πεδίο τοῦ ποιητῆ βρίσκεται καί ἡ φρικτὴ
δοκιμασία τῆς σταύρωσής Του. Σέ μιά πολὺ ἀνθρώπινη στιγμή τοῦ
πάθους Του ὁ Μόντης περιγράφει τίς δύσκολες στιγμές, ὅπου, φορ-
τωμένος τό σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου Του, βλέπει ξαφνικά ἀνάμεσα
στό πλῆθος καί τὴ μητέρα Του. Καί τότε βάζει τὰ δυνατά Του νά
μὴν πέσει, νά ἀντέξει, γιά νά μὴν πληγώσει ἀκόμα περισσότερο τὴ
μάννα Του. Καί ἐπιλέγει:

6) «Στοὺς Ἁγίους τόπους» (γιά τόν Ἰησοῦ) στήν ποιητική συλλογὴ «Ἐπὶ σφαγὴν»
(1985).

7) «Ἕνας παιδικὸς φίλος τοῦ Ἰησοῦ» στή συλλογὴ «Ὑπὸ σκιάν». Ἀνέκδοτα. Στό ἴδιο
πνεῦμα κινεῖται καί τό ποίημα «Ἡ Σταύρωση - Μιά συνάντηση» καί «Ἰησοῦς II» ὅ.π.

8) «Πρὸς Ἰησοῦ» στή συλλογὴ «Ὑπὸ Σκιάν». Ἀνέκδοτα.

9) Στό ποιητικὸ ἔργο «Παρενέργειες τοῦ ἐνανθρωπισμοῦ τὸν Ἰησοῦ», ὅ.π.

«Δέ σκέφτεται τή Σταύρωση.

Τίποτ' ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα δέν σκέφτεται.

Μονάχα τό στρίψιμο»¹⁰.

Ἡ σκέψη τοῦ ποιητῆ δέν μένει ὡς ἐδῶ. Βλέποντας καί ἀποτιμών-
τας ἀρνητικά τήν ἀνταπόκριση στήν προσφορά τοῦ Χριστοῦ κά-
ποιων ὁπαδῶν Του, κατ' ὄνομα μόνο χριστιανῶν, καί δὴ ἀνωτέρων
κληρικῶν, οἱ ὅποιοι περιβάλλονται ὡς στολισμό ὅχι τήν ἀρετή
ἀλλὰ τὰ πλούτη, παρουσιάζει τόν ταπεινὸ Χριστὸ δειλὸ καί τρο-
μαγμένο μπροστά τους νά κοιτάζει παραξενεμένα καί νά ψελλίζει.

Αὐτά τὰ συναισθήματα ἐκφράζονται ἀνάγλυφα μέσα ἀπὸ τό
ποίημά του, πού ἐπιγράφεται «Οὐ γάρ πλέον αὐτός ὁ Ὑψιστος,
ἀλλ' ἡμεῖς». Σ' αὐτό ἀνάμεσα σ' ἄλλα γράφει:

**«Σκέφτομαι μέ πόσο δέος θά ἀπευθυνθεῖ ὁ γυμνόπους Ἰησοῦς,
θά ἀναγκαστεῖ καμιά φορά νά προσέλθει**

ἐνώπιον τῶν χρυσῶν θρόνων τῶν ἐπὶ γῆς ἐκπροσώπων του.

Πόσο τρομαγμένα θά κοιτάζει;

πόσο τρομαγμένα θά ψελλίζει;»¹¹

Ὅμως καί ἐκεῖ πού βρίσκεται, στοὺς οὐρανούς, ὁ ποιητής Τόν
βάζει νά διερωτᾶται πραγματικά ἂν τό ἔργο πού πρόσφερε στοὺς
ἀνθρώπους βρῆκε τήν κατάλληλη ἀνταπόκριση. Μονολογώντας, ὁ
Ἰησοῦς θά πεῖ μέ τὰ λόγια τοῦ Μόντη:

«...Εἰλικρινά δέν μέ πίκρανε ἡ Σταύρωση,

μά τὰ μετέπειτα, τὰ μέχρι τοῦδε,

μά τὰ μέχρι τοῦδε σας»¹².

Γι' αὐτό καί ἄλλοῦ, βλέποντας τήν κατάντια τοῦ Χριστιανισμοῦ,
ὅπως τόν κατάντησαν οἱ χριστιανοί - γιὰ νά παραφράσουμε κάπως

10) «Τό πέσιμο τοῦ Ἰησοῦ» στά «Κύπρια εἰδώλια» (1980).

11) Καί τότε ἐν εἰναλίῃ Κύπρῳ» (1974).

12) «Ἰησοῦς πρὸς ἀνθρώπους» στά «Κύπρια εἰδώλια» (1980).

τόν Μπερντιάγιεφ - θά άπευθύνει τόν καίριο προβληματισμό, ύπό μορφή έρώτησης, στόν ίδιο τόν Ίησού:

«...Δέν ξέρω άν παρακολουθεῖς» (έννοεῖ τόν κόσμο πού άφηκες στή γή)¹³.

Ἡ Ἐκκλησία καί τό περιεχόμενο τῆς λατρείας της.

Οἱ άναφορές τοῦ ποιητῆ μας, όσο λιτές κι άν εῖναι, περιλαμβάνουν καί τή θεματική αὐτή ένότητα. Ὁ Μόντης χαίρεται τήν άπλότητα τῶν ναῶν, καί ἐκεῖ ὅπου διαπιστώνει πολυτέλεια καί ἐπίδειξη πλούτου στηλιτεύει μέ τό δικό του τρόπο ὅ,τι δέν άνταποκρίνεται σ' αὐτό τό ἰδεατό δεδομένο. Παράλληλα τοποθετεῖται κριτικά καί άποτιμᾷ μέ άρνητικό τρόπο τήν τάση τῶν ἐκκλησιαζόμενων νά ἐπαιτοῦν μέσα άπό τίς προσευχές τους στό Θεό. Ἔτσι οἱ ὕμνοι καί οἱ εὐχές, πού χρησιμοποιοῦνται στίς ακολουθίες, περνοῦν κάποιες φορές άπό τή δική του άμφισβήτηση.

Ξεκινᾷμε τή περιδιάβασή μας άπό τό ποίημα «Οἱ καθεδρικοί», ὅπου ὁ Μόντης φαίνεται νά άμφισβητεῖ τήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ σ' αὐτούς, λόγω τῆς ὑπερβολικῆς τους πολυτέλειας:

«Δέ νομίζω νᾶ ἔχει ἐπισκεφθεῖ αὐτούς τούς καθεδρικούς ὁ Χριστός,

τόν ξέρω καλά ἐγώ.

Αὐτή τή στιγμή θᾶ ἔναι ξυπόλητος

στό ξωκκλήσι τῆς Μολυβδοσκεπάστης.

Νά δεῖτε πού ὅταν ἐπιστρέψω καί τοῦ διηγούμαι,

θ' ἀκούει μέ γουρλωμένα μάτια σά μικρό παιδί¹⁴.

Γιά τήν «ζητιανιά» τῶν προσευχομένων θά ἐπιστρατεύσει λε-

13) «Πρός Ίησού», «Ἀντίμαχα» (1983).

14) «Καί τότ' έν εἰναλίη Κύπρῳ» (1974). Καί ἄλλοῦ, στό ποίημα: «Στόν καθεδρικό τῆς Φλωρεντίας», θά διερωτηθεῖ: «Τό ίδιο κάνει άν προσευχηθῶ μέσω αὐτοῦ τοῦ ναοῦ Κύριε; Εἶσαι κι ἐδῶ Κύριε, ὅπως ἦσουν στο μακρινό ξωκκλησάκι τοῦ χωριοῦ μου;» ὅ.π.

κτικά σχήματα, λιτά μέν ἀλλά τά πλέον κατάλληλα, γιά νά δώσει τό μέγεθος τῆς μικρότητας τοῦ ἀνθρώπου.

Διαβάζουμε:

«Παρακολουθήστε προσεκτικά μιὰ λειτουργία

Καί μετρήστε τίς ἀπαιτήσεις μας.

Παρακολουθήστε προσεκτικά μιὰ λειτουργία

Καί μετρήστε τή ζητιανιά μας»¹⁵.

Ἄλου ὁ ποιητής ὠθεῖ τούς χριστιανούς νά ἐγκαταλείφουν μιὰ στεῖρα δοξολόγηση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ καί νά κοιτάξουν πῶς νά συμμορφώσουν τό βίο τους μέ τό θέλημά Του.

Ἔτσι γράφει σχολιάζοντας τούς στίχους ἀπό τή Μεγάλη Δοξολογία:

«Καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε καί αἰνέσω τό ὄνομά σου».
«Δέν τόν ἐνδιαφέρουν αὐτά. Πέστε του τί ἄλλο θά κάνετε καθ' ἐκάστην ἡμέραν»¹⁶.

Ἡ Παναγία ὅπως τήν παρουσιάζει ὁ ποιητής.

Ὅπως ἔχει προαναφερθεῖ, ὁ Μόντης δέν κινεῖται στίς μεταφυσικές ποιητικές του περιπλανήσεις, στηριζόμενος πάνω στό ὑπόβαθρο μιᾶς συγκεκριμένης θρησκευτικῆς διδασχῆς. Τοῦτο βέβαια δέν ὑποδηλώνει τήν πλήρη παραγνώριση τῶν παγιωμένων θέσεων τῆς ὀρθόδοξης δογματικῆς γιά ἱερά πρόσωπα καί θεῖα γεγονότα πού ἀπασχολοῦν καί τόν ἴδιο, τά ὁποῖα, ὅμως, ἀναμφίβολα προσ-

15) «Κύπρια εἰδώλια» (1980).

16) «Ἀντίμαχα» (1983). Στήν ποιητική συλλογή του «Ὡς ἐν κατακλείδι» θά κάνει μιὰ μικρή παρέμβαση καί στό περιεχόμενο κάποιων εὐχῶν τῆς θείας λειτουργίας, ὅπου «**τοῦ ἀναφέρουμε παραδείγματα μήπως καί δέν καταλάβει καλά. Νά ἔτσι ὅπως ἔκανες στήν περίπτωση τοῦ τάδε Κύριε, νά ἔτσι ὅπως ἔκανες ἐκεῖνο Κύριε...**». Βέβαια θά πρέπει νά σημειωθεῖ, ὅτι ὁ Θεός γνωρίζει ἀπό πρὶν τί ἔχουμε ἀνάγκη. Ἡ διατύπωση τῶν προσευχῶν ἀφορᾷ ἐμᾶς, τούς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι γιά νά ἀναχθοῦμε στόν οὐρανό ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό παραδείγματα, ἀπό λεκτικά σχήματα, ἀπό περιπτώσεις κοκ.

εγγίζονται μέσα από τή δική του όπτική. Τό πρόσωπό τής Παναγίας άποτελεϊ ίσως ένα παράδειγμα, πού δείχνει πρός τήν κατεύθυνση αυτή. Στίς ποιητικές συλλογές πού άποτελέσαν πηγές άντλησης στοιχείων γιά τή σύνθεση αυτής τής έργασίας γίνονται λίγες άναφορές γιά τό πρόσωπό της. Ό ποιητής σέ δυό συντομότατα ποιήματά του μάς μεταφέρει τίς δικές του αίσθητικές άποτιμήσεις γιά μιá εικόνα τής Παναγίας στή Σόφια¹⁷.

Σέ μιá άλλη σύνθεση, όπου περιγράφεται τό πρόσωπό της, ό στιχουργός τήν θέλει, ή μάλλον τήν όνειρεύεται, μακριά από έγνοιες καί σκέψεις μελάγχολες, πού άφορούν τήν πορεία τοῦ γιοῦ της πρός τό πάθος καί τό θάνατο. Τήν θέλει νά παίξει άνέμελα σχοινάκι καί νά μήν έχει τήν άμεση έξάρτηση άπ' Αὐτόν. Έτσι θά γράψει:

«Γιατί πάντα μέ τόν Χριστό;
γιατί πάντα έξαρτημένη άπ' αὐτόν;
Ζωγραφίστε μου μιá μόνη Παναγιά,
ζωγραφίστε μου μιá μόνη Παναγιά νά παίξει σχοινάκι,
ζωγραφίστε μου μιá μόνη Παναγιά μέ τά πρώτα της όνειρα,
ζωγραφίστε μου μιá άνέμελη Παναγιά,
νά μήν ξέρει τί προγραμματιζόταν πίσω από τήν πλάτη της»¹⁸.

Τοῦτο βέβαια μπορεῖ νά άναφερθεῖ μόνο «ποιητικῇ άδεία», άφοῦ, ως γνωστόν, ή Παναγιά άποτελεϊ τή γέφυρα, πού συνδέει τό ανθρωπόπινο μέ τό Θεῖο, έξαιτίας τής ιδιότητάς της ως μητέρας τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Οὐράνιου Πατέρα.

Ό θάνατος στήν ποίηση τοῦ Μόντη.

Έη προσωπική ιστορία τοῦ κάθε ανθρωπού, τά επί μέρους περι-

17) Στήν συλλογή «Κύπρος έν Αὐλίδι» (1976) γράφει γιά «Μιá Παναγιά στήν Σόφια» καί εὐθύς άμέσως συνθέτει ένα δεύτερο ποίημα μέ τίτλο «Γιά τήν ἴδια Παναγιά».

18) Βλέπε ποίημα ή «Παναγιά» στή συλλογή «Καί τότ' έν έναλίη Κύπρω» (1974).

στατικά της, αποτελούν πολλές φορές τόν ιστό, πάνω στον οποίο υφάινεται ο χαρακτήρας του, ή φιλοσοφία του, ο τρόπος θεώρησης των πραγμάτων και του κόσμου. Ο Κώστας Μόντης είχε «βεβαρημένο» βιογραφικό ιστορικό από θανάτους δικών του προσώπων. Στά 1922 χάνει τόν αδελφό του Γιώργο από φυματίωση και την ίδια χρονιά ο άλλος του αδελφός Νίκος φεύγει και αυτός από λευχαιμία. Ήταν τότε ο πρώτος ηλικίας 21 ετών και ο δεύτερος 16. Και σάν νά μήν έφτανε αυτό, τέσσερα χρόνια αργότερα αποχωρίζεται την αγαπημένη του μητέρα και ο πατέρας του, για νά μήν πικραθεί ο γιός τους, τόν φέρνει στη Λευκωσία, όπου καταλύει για μικρό χρονικό διάστημα σ' ένα ξενοδοχείο. Τό αποκορύφωμα συνιστά ο θάνατος του πατέρα του στά 1930 από καρκίνο. Πονεμένος ο ποιητής από όλα αυτά τά δεδομένα, ήταν αδύνατο νά μήν ασχοληθεί και μέ τή θεώρηση του θανάτου. Έχουν διαπιστωθεί από τόν γράφοντα πολύ συχνές αναφορές του στό θέμα αυτό και μία πλειάδα ποιημάτων στρέφονται περί τό θεματικό άξονα του θανάτου. Ασφαλώς δέν θά παρατεθεί όλος ο ποιητικός πλούτος, αλλά θά ανθολογηθεί μέρος του, για νά δειχθεί του λόγου τό άλλη-θές.

Ής εκκινήσουμε, λοιπόν, μέ άφετηρία την έμπνευση του ποιητή γύρω από τό όριακό αυτό σημείο της ζωής του ανθρώπου.

Η ματαιότητα των πραγμάτων, τό επικείμενο τέλος, επανέρχεται συχνά στη σκέψη του Μόντη και τόν γεμίζει μέ άπελπισία, κάποτε αδιόρατη. Τό ξέρει, τό συνειδητοποιεί, όπως κάθε άνθρωπος, πώς ή μοιραία κατάληξη της ζωής, είναι ή φυσική αποσύνθεση και ο θάνατος. Όμως, σάμπως νά άκροζυγιάζεται κάποιες φορές, ρωτά, ίσως περιμένοντας μία άπάντηση πού νά ίκανοποιεί και νά γεμίζει μέ φώς νοϋ και καρδιά. Στο ποίημα «Κόκκαλα - Άπό μία άνασκαφή τάφου» σημειώνει:

«Γιά νά καταλάβω καλά,

ξέραμε καθ' όλη τή διάρκεια της διαδρομής

πώς αυτά θά άπέμεναν στό τέλος;

Γιά νά καταλάβω καλά,
ξέραμε καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς διαδρομῆς
πώς σ' αὐτά θά καταλήγαμε στό τέλος;»¹⁹

Κάποιες φορές ἡ ἀνησυχία του μεγαλώνει, καθώς διαισθάνεται τόν πόνο, πού θά βιώσουν οἱ ἄνθρωποι, πού ἀγάπησε καί τόν ἀγάπησαν, ὅταν θά φύγει:

«Ἔτσι πού συνδέθηκα τόσο πολύ μ' αὐτό τό σπίτι,
φοβάμαι τή μελαγχολία ἐκείνων πού μέ ἀγάπησαν,
ὅταν θά βλέπουν ἄδεια τή γωνιά μου στήν τζαμαρία·
φοβάμαι τή μελαγχολία ἐκείνων πού μέ ἀγάπησαν,
ὅταν θά βλέπουν ἄδεια τή θέση μου στή βεράντα».

Σ' αὐτό τό ποίημα ὁ συναισθηματικός τονισμός ἐπικεντρώνεται, νομίζω, ὄχι μόνο στούς στίχους, πού παρατέθηκαν πίο πρίν, ἀλλά καί στό ἐπίτιτλο τοῦ ποιήματος. Ὁ Μόντης τό ἐπιγράφει: «Ὅταν θά ἔχω φύγει - ὁδός Σαλαμῖνος 2, Ἅγιος Δομέτιος». Τό δεύτερο αὐτό ἐπεξήγημα ἐνισχύει τή μελαγχολία, εἶναι κατά κάποιο τρόπο τά στοιχεῖα ταυτότητας ἑνός ἀνθρώπου, πού ἔζησε γεωγραφικά σέ μία γωνιά τῆς Λευκωσίας, μά δέν ὑπάρχει πιά.

Γενικά ἡ στάση του διέπεται ἀπό μία συγκρατημένη λύπη. Στήν ποιητική του ἔκδοση «Στιγμές», ὁ ποιητής, παρά τό ὅτι διανύει τήν τρίτη δεκαετία τῆς ζωῆς του, φαίνεται νά εἶναι ἕτοιμος γιά ἀναχώρηση. Γράφει:

«Θά κοιτάξουμε γιά τελευταία φορά
τό γραφεῖο μας (τό γραφεῖο μας).
Θά κοιτάξουμε γιά τελευταία φορά
- καί τόσο ἀλλιώτικα τούς ἀνθρώπους.
Θά ἀκούσουμε τίς κουβέντες τους ὅλες...
Θά πᾶμε ἥσυχά στό κουρεῖο νά ξυριστοῦμε.

19) Βλέπε τήν ποιητική συλλογή «Κύπρια εἰδώλια» (1980).

Θά φτιάξουμε τή γραβάτα μας προσεκτικά...

Έτοιμοι.

Δέν ἔχουμε πολλή λύπη πού φεύγουμε.

Μονάχα... Τίποτα»²⁰.

Βεβαίως οἱ σημειώσεις του οἱ ποιητικές γύρω ἀπ' αὐτό τό θέμα εἶναι πολλές. Αὐτό, ὅμως, πού μένει εἶναι, ὅτι ὁ Μόντης δέν προσπερνᾷ ἀδιάφορος τό μεγάλο αὐτό κεφάλαιο τοῦ θανάτου, ἀλλά μᾶλλον ἐπικεντρώνεται σ' αὐτό. Ὅμως ἡ ἐνασχόλησή του τόσο μ' αὐτό, ὅσο καί μέ ὅλα τά ἄλλα θέματα, ἔχει μέσα της μιάν «ἐμπνευσιν ποιήσεως», κατὰ πῶς θᾶ ἔλεγε καί ὁ Καβάφης, πού ξεπερνᾷ τήν πεζότητα τοῦ διαρθρωμένου πεζοῦ λόγου καί ἀγγίζει τήν ὄνειρική διάσταση ἑνός κόσμου, πού, ἔστω καί ψαύοντάς τον, συγκινεῖ καί ἀνεβάζει.

Μέρος Β'

Οἱ ποιητικές ρίμες τοῦ Κώστα Μόντη ὀριοθετοῦν τόν προβληματισμό, μέσα στόν ὁποῖο κινήθηκε ἡ σκέψη του, στή διάρκεια τῆς πνευματικῆς του δημιουργίας, σιμά 60 χρόνια. Ἀφουγκράστηκε ὅλες τίς φωνές τοῦ κόσμου, μυστικές καί βοῶσες, καί τίς ἀπέδωσε στιχουργικά μέ μιᾷ μοναδικότητα ἀνεπανάληπτη. Ὁ μάστορας αὐτός, πού «ποτέ δέν ἐνώχλησε τίς λέξεις, χωρίς νᾶ ἔχει τίποτα νά πεῖ», ἀφορμᾶται ἀνάμεσα σ' ἄλλα καί ἀπό τό μεγάλο κεφάλαιο τῆς θρησκευτικότητας. Συνθέτει ἄτιτλα σύντομα ποιήματα, σέ φόρμα τήν πατρότητα, τῆς ὁποίας διεκδικεῖ μόνο ὁ ἴδιος, ἀλλά καί ἐκτενέστερα ποιήματα, μέσα ἀπό τά ὁποῖα ἐκφράζει τήν ἀπορία του, καταθέτει τίς ἀπόψεις του, βάζει τό δικό του προσωπικό λογισμό. Τά περιθώρια τῆς σκέψης του δέν εἶναι προκαθορισμένα, κινεῖται ἐλεύθερα, ἀρπάζοντας ἰδέες

20) Βλέπε ποίημα «Θάνατος» στήν συλλογή «β'». "Εντιτλα».

κρυμμένες στό πουθενά. Καί ως πρός τοῦτο διαφοροποιεῖται ἀπό ἄλλους, πού κινοῦνται ἀξιακά πάνω σέ συγκεκριμένα μοτίβα θρησκευτικῆς προβληματικῆς.

Παρατηρώντας τόν κόσμο ως χῶρο δράσης τοῦ Δημιουργοῦ, σ' ἓνα λιγόστιχο τεχνούργημα του γράφει: «**Ἀπλωσε ὁ οὐρανός ἓνα ψηφιδωτό, ἓνα ἀργοστόλιστο χαλί, νά βγεῖ νά κάνει τόν περίπατό του ὁ Θεός**». Κάποιες φορές, ὅταν ἡ ἀδικία τοῦ κόσμου φτάνει στά ὅριά της, ἡ γρηγοροῦσα συνείδηση τοῦ ποιητῆ ἐξεγείρεται. Ἡ φτώχεια καί ὁ θάνατος, πού ἐπέρχεται ἐξαιτίας της, σέ μιά ἐποχή κατανάλωσης καί εὐημερίας, ὁδηγεῖ τά βήματά του στό Θεό, στόν ὁποῖο τολμᾷ νά διατυπώνει καίρια ἐρωτήματα: «**Φαίνεται κι ἡ Ἀφρική ἀπ' ἐκεῖ πάνω Κύριε, φαίνεται καί ἡ Αἰθιοπία καί ἡ Σομαλία;**».

Παράλληλα ἐνδόμυχες σκέψεις, πού κλωθογυρίζουν ἀείποτε στό μυαλό τοῦ ἀνθρώπου - ἀναζητητῆ, φιλτράρονται στήν ποίηση τοῦ Μόντη καί γίνονται φύλλα πορείας, μέσα ἀπό τά ὁποῖα ἀλλάζει ἡ προοπτική θεώρησης κάποιων πραγμάτων. Ἔτσι γράφει σ' ἓνα ποίημά του γραμμένο στά 1974. «**Ὁ πανταχοῦ παρών καί τά πάντα πληρῶν. Ἐγώ σᾶς λέω πώς σκοπῖμως τόν θέμε πανταχοῦ παρόντα, γιά νά τοῦ τά φορτώνουμε ὅλα**». Προφανῶς τό κέντρο βάρους τοποθετεῖται σέ κείνους, πού υἱοθετοῦν τήν πρακτική τῆς ἡσσοнос προσπάθειας καί ἀναμένουν τά πάντα ὡς δῶρο ἐξ οὐρανοῦ. Ὅμως ὁ ποιητής δέν παύει νά ψέγει καί τήν ἀπληστία τοῦ ἀνθρώπου στίς σχέσεις του μέ τό Θεό. «**Λέμε, αὐτό Θεέ μου καί δέν θέμε τίποτ' ἄλλο. Κι ἔρχεται αὐτό καί θέμε κι ἄλλο**».

Τέλος ὁ ποιητής τῆς Λευκωσίας καί τοῦ κόσμου γίνεται αἰσθαντικός, γλυκός, ὅταν ρίχνει στόν καμβά τοῦ λόγου του τίς πινελιές, γιά νά συνθέσει τή μορφή τοῦ Ἰησοῦ. Μιλώντας γιά τόν ὑποτιθέμενο παιδικό Του φίλο, θά γράψει: «**Ποιός ἦταν αὐτός πού δέν τόν εἶπε Διδάσκαλο; Ποιός ἦταν αὐτός πού τόν φώναξε μέ τό μικρό του ὄνομα;**».

Ἄν χρειαζόταν μιά κατακλείδα στό λόγο, πού γράφεται, αὐτή

θά ἦταν μιά πρόταξη, πού κάνει ὁ ἴδιος σέ μιά συνέντευξη πού ἔδωσε: «Ὁ πόνος στούς ποιητές εἶναι ἔμπνευση». Ἄν τά στιχουργήματά του ἦταν ἡ ἔμπνευση τοῦ πόνου του, ὁ Μόντης, ναί, εἶναι, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, ἓνας ποιητής ιδιότυπα θρησκευόμενος.

Δρ ΑΛΕΞΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ,
Βοηθός Διευθυντής
Ἐνιαίου Λυκείου Κύκκου Α'.